

NS *Dagje Uit* IN EINDHOVEN

Hoewel de schoorstenen niet meer roken en de assemblagebanden zijn stopgezet, staat Eindhoven verre van stil. Het industrieverleden is omgetoverd tot een publiekstrekker – oude fabrieksterreinen bieden onderdak aan creatieve ondernemers en initiatieven zoals de Dutch Design Week. Pak de trein voor een dagje uit in de Stad van de Toekomst. TEKST TOM AUSSEMS FOTO'S BJÖRN SNELDERS

Twee schoorstenen steken als antennes achter een glazen skybridge uit. Daarachter doemen hijskranen op uit de urban jungle. *Strijp-S is een Manhattan in het klein*

Tussen de spiegelende ramen en moderne architectuur in Strijp-S, oit het kloppende hart van elektronicagigant Philips, zitten mensen te picknicken op kleden in het gras. Twee meisjes oefenen een TikTok-dansje. Een verzameling afgedankte zeecontainers, omgetoverd tot een koffiefabar, yogaruimte en radio-opnamestudio, vullen de schaduw van een indrukwekkende woontoren. De zeventig meter hoge Trudo Toren herbergt huurwoningen met weelderig begroeide balkons die samen de illusie van een verticaal bos wekken. Verderop steken twee schoorstenen, overblijfselen van een keramieklaboratorium uit 1926, als antennes boven een glazen skybridge uit. Daarachter doemen hijskranen op uit de *urban jungle*. Ondertussen loop ik onder talloze ventilatiebuizen door. Strijp-S is een Manhattan in het klein. De Hoge Rug, een rij van vier kolossale fabriekspannen, loopt als een havenhoofd door de getransformeerde stadswijk, en houdt de golf van vernieuwing in toom. De moderne tijd is welkom zolang de oude mag blijven bestaan.

Vanaf een platform kijk ik uit over het centrale plein. Aan de overkant staat het Ketelhuis. In dit gebouw werd vroeger stoom opgewekt voor de aandrijving van machines. Nu is het een restaurant en eventlocatie, en komen mensen er vooral om stoom af te blazen. Het betegelde plein wordt gesierd door een reusachtig *flooral*, een woordspeling op de *mural*, die normaliter op een muur wordt aangebracht. Het straatartwerk heet *Space Cowboy*. Uitgedost in een astronautenhelm en cowboylaarzen, rondzwaaiend met een lasso, loopt het figuur door het universum. De komende dagen laten wij ons opslokken door Eindhoven, en gaan we op zoek naar de Space Cowboys van vlees en bloed: vooruitstrevende pioniers die, elk op hun eigen manier, een lokale oerknal veroorzaken.

De Verboden Stad

Eind negentiende eeuw was Eindhoven een oud stadje van bescheiden formaat, voornamelijk bekend om zijn lucifer- en textielindustrie. Dat alles veranderde toen Philips in 1891 er neerstreek. Eigenlijk had Gerard Philips zijn oog laten vallen op het noordelijker gelegen Zaltbommel. Maar de lage lonen en leegstaande panden gaven de doorslag. Binnen een mum van tijd groeide het onbeduidende Eindhoven uit tot een industriële reus. Het familiebedrijf werd aanvankelijk opgericht 'tot het *fabriceren* van gloeilampen en andere electro-technische artikelen, *benevens* het drijven van handel daarin'. Na de eeuwwisseling werden wereldwijd miljoenen woningen verlicht door gloeilampen van Philips. In de jaren vijftig was het waarschijnlijk het grootste bedrijf ter wereld, met zo'n veertig- tot vijftigduizend medewerkers. Het bedrijf moest meerdere keren opschalen om aan de enorme vraag te voldoen. De oprichter en zijn zonen stonden bekend om hun no-nonsense-aanpak. Gebouwen hóéfdn niet esthetisch te zijn; ze moesten bovenal zware machines kunnen dragen. Dit komt mooi tot uiting in hun namen. Toen bekend werd dat de nieuwe fabrieksterreinen buiten de stad, bij het dorpje Strijp, zouden verrijzen, hergebruikte men gewoon de eerste letters van de dorpsnaam: Strijp-S, Strijp-T en Strijp-R.

Eindhoven is letterlijk en figuurlijk groot geworden door Philips. Het bedrijf legde complete wijken aan, zoals Philipsdorp en Drents Dorp, met supermarkten waar medewerkers betaalbaar inkopen konden doen. Frederik Philips, de geestelijk vader, was een volle neef van Karl Marx, grondlegger van de internationale arbeidersbeweging. Hoewel de familie zeker ook uit winstbejag handelde, hechtte men veel belang aan het sociale aspect van de bedrijfsvoering. Het welzijn van de arbeiders stond dan ook hoog in het vaandel. 'Toen Philips de lonen verhoogde, gooiden ook de drogisten en kruideniers hun prijzen omhoog. Om de prijzen laag te houden, werd een eigen keten gesticht: de Etos, wat een afkorting is voor Eendracht, Toewijding, Overleg en Samenwerking,' vertelt Erik van Gerwen, die de stad als citymarketeer op de kaart zet, en veel weet over zijn industriële karakter. In hun vrije tijd konden de medewerkers van Philips terecht in het Philips Ontspanningscentrum, een soort ontmoetingscentrum met eetzaal en een bibliotheek, en later een heuse schouwburgzaal, en Philips Sportverenigingen voor allerlei sporten, waaronder de voetbalclub die nog steeds bestaat.

NS DAGJE UIT

Met de klok mee Bovengrondse ventilatieschachten in Strijp-S, met verderop de oude schoorsteen aan de Philittelaan. / De Space Cowboy-vloerschilering op het Ketelhuisplein. / Het gezellige terras van Ketelhuis. Vorige pagina's Dit tijdelijke kunstwerk heet bezoekers welkom in Strijp-S.

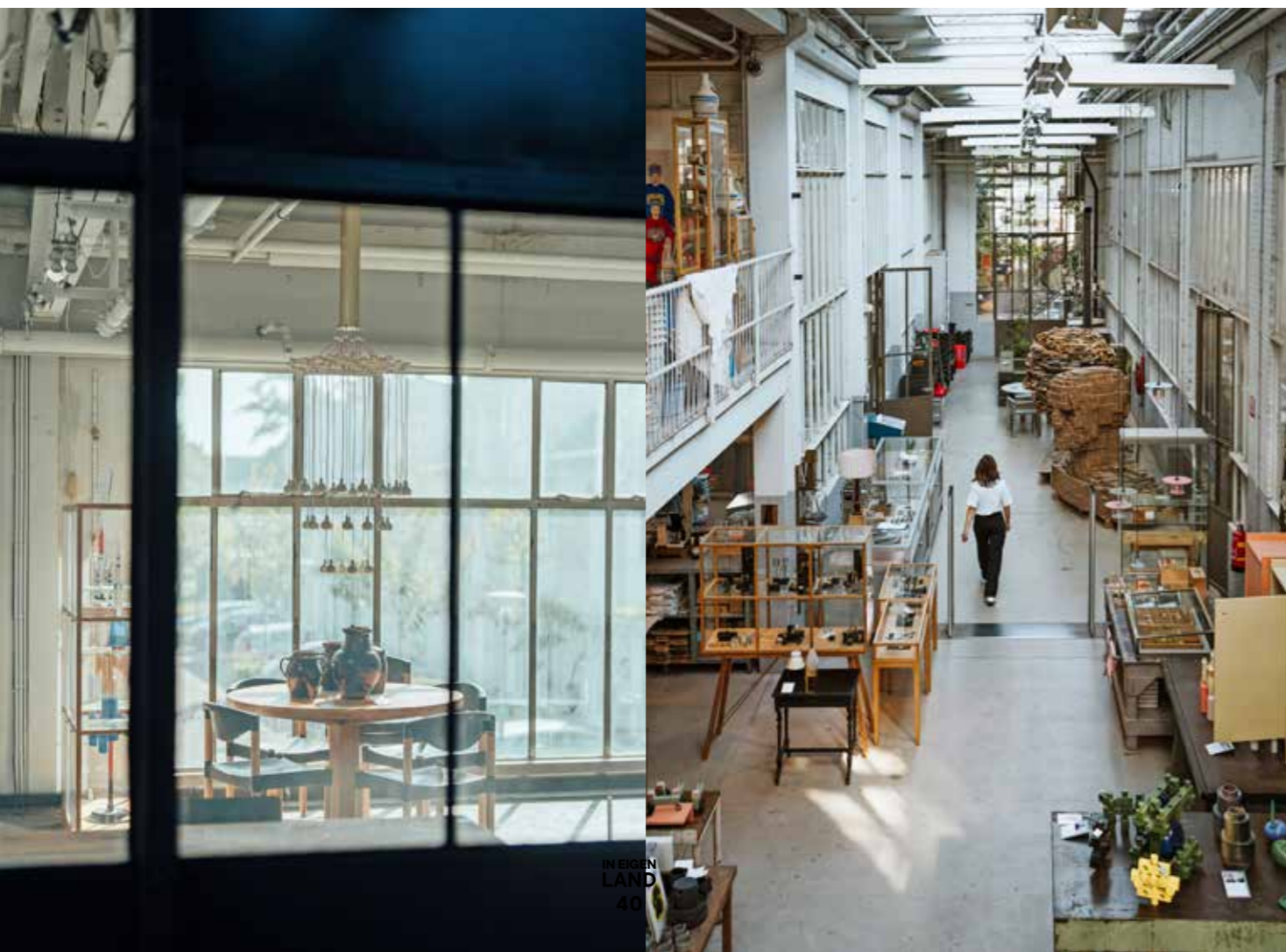
'De invloed van de elektronicareus was enorm,' zegt Erik. 'De gemeente deed precies wat het concern verlangde. Was de brandweer nodig? Dan keek men niet in de eigen portemonnee, maar ging men naar de Philips-directie.' Toen de productie aan het begin van de jaren negentig langzaam uit Eindhoven verdween, ontstond er paniek. Vijftigduizend werknemers kwamen op straat te staan. In dezelfde periode gingen ook DAF en talloze toeleveringsbedrijven op de fles, wat een grote klap was voor de lokale economie. 'Het voelde alsof de ouders het ouderlijk huis hadden verlaten,' legt Erik uit. 'Plots moest de jonge stad op eigen benen staan.' Het vertrek van Philips dreigde uit te lopen op een vloek, maar bleek in veel opzichten een zegen. 'Met de kennis van nu kunnen we stellen dat dat het beste was wat de stad kon overkomen,' zegt Erik. 'De stad werd gedwongen zichzelf opnieuw uit te vinden. De kruideniers die Philips achterliet, veranderden in goudklompen.' Vandaag de dag staat Eindhoven bekend om zijn innovatieve high-

tech industrie. Woudenburg, ASML, de High Tech Campus en NXP konden zich ontwikkelen en groeiden uit tot wereldleiders. 'Negentig procent van alle chips wereldwijd komt van ASML,' zegt Erik. 'Het industrieverleden is hier op bijzondere wijze omgetoverd tot *unique selling point*. Dat maakt Eindhoven interessanter dan braveren steden.'

De transformatie was bepalend voor het stadsaanzicht. Oude fabrieksgebouwen kregen een nieuwe bestemming. Strijp-S, de grootste van de voormalige fabrieksterreinen, werd ook wel De Verboden Stad genoemd. Tot en met 2010 stond er een hek omheen, compleet met portiersloge. Momenteel staat Strijp-S te boek als de meest bruisende en gewilde wijk van heel Eindhoven. In het verlengde ligt Strijp-T. Dit deel bleef behouden voor het bedrijfswezen. Er wordt nog steeds volop geproduceerd – onder andere 3D-printers. Strijp-R, op ongeveer een kwartiertje fietsen, is het domein van creatieve en baanbrekende ondernemers, waaronder de bekende ontwerper Piet Hein Eek.

Met de klok mee: Eén van de fraaie ontwerpen in Piet Hein Eek's Showroom. / Piet Hein Eek in zijn kantoor. / Ook deze lange tafel wordt te koop aangeboden in de Showroom. / De centrale gang in Piet Hein Eek's fabriekspand, met links de Shop. / Nog een glimp uit de Showroom.

Ik vergaap me aan een bank van oude buizen, en een keuken die volledig uit keramiek bestaat. De dunne lijn tussen showroom en museum vervaagt

Dutch Design

'Een chemiewerkplaats, stoffeerderij, zagerij, kartonnage, opslag en winkel,' somt de ontwerper op. 'Waar Philips een halve stad voor nodig had, hebben wij in één gebouw gepropt.' Piet Hein houdt kantoor in de oude keramiek-fabriek. Voorheen werd hier het magnetische ferriet gemaakt, dat nodig was voor de productie van radio's. Ik kijk naar boven; het plafond reikt een metertje of acht boven me uit. De kiepraampjes in de hoge raampartijen doen me denken aan een adventskalender – met achter elk schuifje een zuchtje frisse lucht. Vooral in de zomer, wanneer de fabriekshallen in sauna's veranderen, is ventilatie broodnodig. Geen oppervlak in Piet Heins kantoor is onbenut. Het bureau gaat bedekt onder vellen papier, de muren zijn volgehangen met posters en tekeningen, de stellingkasten achter hem puilen uit. Typisch zo'n chaos waarin alleen de schepper orde kan vinden.

In tegenstelling tot Philips en andere industriële reuzen is Piet Heins designfilosofie juist gericht op kleinschaligheid. 'Nederland kent bijna geen industrie meer – alleen nog industrie waar géén mensen bij betrokken zijn. Arbeid is kostbaar en daardoor kunnen we niet opboksen tegen andere landen. Eigenlijk zijn wij het tegenovergestelde van industrieel; ik zie ons als een groot ambachtelijk bedrijf. Alles wordt in kleine aantallen gemaakt,' legt hij uit. Ook duurzaamheid en hergebruik zijn belangrijke eigenschappen waaraan zijn ontwerpen moeten voldoen. In de jaren negentig brak de meubelmaker door met zijn sloophouten, met de hand vervaardigde kasten. De simpele stijl en het duurzame gedachtegoed sloegen toentertijd in als een bom en wekte interesse vanuit binnen- en buitenland. 'Ik ken niemand die eerder was, dus ik denk dat ik mag zeggen dat ik sloophout heb geïntroduceerd in Nederland. Of beter: geherintroduceerd, als meubelmaterieel. Daardoor werd ik al snel in de recyclinghoek weggezet. Maar ik ben niet gaan recyclen omdat ik zo nodig de wereld wil verbeteren. Ik geloof dat we de wereld kunnen verbeteren door structureel fatsoenlijk met materialen om te gaan. Het optimale uit het materiaal halen, dáár is het mij om te doen. Op heel veel plekken koop je waardeloze voorwerpen van duurzaam FSC-hout. Maar je kunt beter een 'chique' boom omkappen en een bank voor het leven maken.'

Door de glazen tussenwanden zien we de productieruimte. Tegen de muren staan planken in allerlei formaten. Eén van de werklieden ontfermt zich over een frees.

Een licht verbrande houtgeur vult de ruimte. Maar Piet Heins ideeën komen pas echt tot leven in de showroom op de eerste verdieping. Op de betonnen fabrieksvloer, verspreid over enkele kamers en een zonverlichte corridor, pronken de bijzonderste meubelstukken. Ik zie het sloophout, maar óók andere slimme toepassingen. In het westerse interieur zijn we zo gewend geraakt aan bepaalde materialen – een bank hoort van stof te zijn, een wc-pot van keramiek, en een tafel van hout – dat we vergeten dat het ook anders kan. Piet Hein en zijn team zijn meesters in het het doorbreken van normen. Ik vergaap me aan een bank van oude buizen, verbaas me over een keuken die volledig uit keramiek bestaat. Vol ongeloof buig ik me over een voetbaltafel van gecoat staal en een aluminium pingpongtafel. En wat te denken van het imposante lampensysteem aan het plafond, samengesteld uit petflessen en draaidopjes? De dunne lijn tussen showroom en museum vervaagt.

De winkel en showroom behoren steevast tot de drukst-bezochte locaties tijdens de jaarlijkse Dutch Design Week. Het evenement heeft een ongekende impact op Eindhoven. 'Het is niet zomaar een beurs waar meubelmerken hun spullen verkopen,' vertelde Piet Hein tijdens ons gesprek. 'Overall ter wereld heb je Design Weeks. Maar die worden vrijwel altijd geïnitieerd door overheden of bedrijven die er een commercieel model in zien. De Dutch Design Week in Eindhoven, ooit begonnen doordat de plaatselijke Design Academy en galeriehouders de handen ineen sloegen, wordt echt nog gevoed door creativiteit. Ontzettend interessant om de eerste creatieve uitkomsten te zien. En voor jonge talenten natuurlijk een prachtig podium.' Eén van de hoogtepunten is de Graduation Show, waarin de afstudeerwerken worden getoond. 'Al die jonge mensen met hun ideeën; daar word ik gewoon ontzettend vrolijk van.'

‘Het industrieverleden is hier op bijzondere wijze omgetoverd tot unique selling point. Dat maakt Eindhoven interessanter dan veel braveren steden’

Goed boeren

Ook aan de andere kant van de stad bieden oude fabriekshallen ruimte aan jonge mensen en hun ideeën. Langs het Eindhovens Kanaal fietsen we naar De Campina. Decennialang was dit complex, thuishaven van de bekende zuivelfabrikant, de grootste en modernste melkfabriek van Nederland. In 2015 werd de laatste melkfles gevuld. Momenteel wordt er hard gewerkt aan De Caai, een duurzame stadswijk met ongeveer zevenhonderd woningen, die veelal verrijzen tussen de historische fabrieksgebouwen, zoals het koelhuis, ketelhuis, en de melkfabriek zelf.

In de voormalige kantine, waar vroeger arbeiders in witte labjassen hun lunch aten, werken foodpioniers aan het voedsel van de toekomst. Menselijk geroezemoes heeft plaatsgemaakt voor het ritmische gebruik van waterbubbels. Op de linoleumvloer van deze urban farm staan glazen stellages. Sabine Feron, één van de oprichters van de Phood Farm, leidt ons rond. ‘Aquaponics is een voedselproductiemethode waarbij vissen worden ingezet om – zonder ondergrond – voedsel te telen. Het bemeste water wordt rondgepompt door waterbakken, waarna de groenten, die erboven hangen, het voedingsrijke water opzuigen. De groenten zuiveren het water en vullen het aan met zuurstof, waardoor de vissen rondzwemmen in schoon water. Zo houdt dit circulaire systeem zichzelf in stand. Als de kiemen groot genoeg zijn, worden ze overgeheveld naar bakken met kleikorrels en water, dat automatisch stijgt en daalt zoals eb en vloed. Met lampen die twaalf uur aan en uit staan wordt daglicht nagebootst, terwijl ventilatoren de warmte circuleren en luizen op afstand houden. Na tien tot veertien dagen hebben we een eetbaar product.’

Voor deze kleine opstelling hebben Sabine en haar partners karpers ingeschakeld. ‘Die poepen aan de lopende band en worden daarom ook wel ‘de varkens van het water’ genoemd,’ zegt Sabine. ‘Je kunt ze een beetje zien als seizoenarbeiders. Twee jaar zwemmen ze met ons mee. En daarna gaan ze naar liefhebbers van karpers en genieten ze van hun pensioen in een vijver.’ Binnenkort krijgt de Phood Farm een flagship-vestiging op een andere locatie en gaan ze met tilapia werken. In de toekomst willen Sabine en haar medeboeren toewerken naar een ecosysteem waarin elk element wordt gebruikt, dus ook de vissen. ‘Eén keer in de week tilapiakibbeling verkopen; dat lijkt ons wel wat.’

Qua bewustwording is er nog een lange weg te gaan. ‘We zijn onze band met voedsel totaal verloren,’ vindt Sabine. De Campina-fabriek werd zo opgezet dat boeren uit

de omgeving gemakkelijk met hun melk de stad in konden rijden. ‘Wij teren voort op die gedachte: we proberen een brug te slaan tussen het boerenland en de stad.’ Sabines model is niet alleen van toepassing op Eindhoven, maar op grote steden wereldwijd. ‘Hier is boerenland nog altijd goed bereikbaar. Maar in buitenlandse metropolen is dat een stuk lastiger. Vers en biologisch voedsel is daar lastig te krijgen.’ Sabine vindt dat de herkomst van voedsel te allen tijde voorop moet staan. ‘Ik ben van mening dat zo dicht mogelijk bij het ‘bord’ geproduceerd moet worden en dat we in ons dieet naar een balans moeten zoeken. Eten is niet alleen bedoeld om honger te stillen, maar ook om energie op te wekken. Groente die pas net uit de kiemfase is – microgroente – bevat tien keer meer voedingswaarde dan de volgroeide variant. In onze sla zit zestig procent meer voedingswaarde dan in de sla die je in de supermarkt kunt kopen, omdat de onze is geteeld zonder pesticiden, en geen lange afstand hoeft af te leggen. Soms ligt groente twee weken opgeslagen in een koelcel. Drie dagen na aanschaf kun je het weggooien. Ook de bereiding weegt mee. Rauw zijn groenten vele malen gezonder dan wanneer ze gekookt zijn.’ Sinds enige tijd levert Phood Farm groenten aan de voetbalclub PSV. De spelers aten blijkbaar te weinig groente. Vandaar dat de voedingscoaches bij Sabine aanklopten. In het vorige seizoen werd PSV glansrijk kampioen. Zou het aan Sabines microgroenten hebben gelegen?

Een frisse wind

Ter afsluiting van ons stadsbezoek neemt Erik ons mee naar VANE, de enige skybar van Eindhoven. Zo delicaat als de cocktails en fine-dininggerechten die hier elke avond worden opgediend, zo uitbundig is het uitzicht vanaf de balustrade. Moderne torens steken boven het centrum uit, terwijl ook Strijp-S duidelijk te herkennen is. ‘Wat het bedrijfsklimaat in Eindhoven zo bijzonder maakt,’ zegt Erik, terwijl we met onze ellebogen op de rand leunen, ‘is de aanwezigheid van zowel designers als techneuten, oftewel de linker- en de rechterhersen helft. Er zijn maar een paar steden in de wereld, waaronder San Francisco, die deze ‘bipolaire creativiteit’ bezitten. Op dit snijvlak ontstaan de beste innovaties.’ In deze relatief kleine stad wordt groots gedacht – vroeger door Philips, tegenwoordig door onbevreesde individuen of *space cowboys* die zich in onontdekte en onontgonnen territoria durven te begeven.

NS DAGJE UIT

In de voormalige kantine, waar vroeger arbeiders in witte labjassen hun lunch aten, werken foodpioniers aan het voedsel van de toekomst

Met de klok mee Kazerne, een designhotel in een oude marechausseekazerne, is één van de mooiste designadressen van het land. Hier zie je de Hay Loft. / Op de binnenplaats van Kazerne staat dit ontwerp van Joost van Blijswijk: een stalen barbecue die lijkt op karton. / Stellage in de Phood Farm. / Stadsboerin Sabine Feron toont groente uit haar urban farm. / De Phood Farm heeft ijverige karpers in dienst.

NS DAGJE UIT

4. Beleef de Dutch Design Week

Tussen 19 t/m 27 oktober 2024 is het weer zover: dan barst in Eindhoven de jaarlijkse Dutch Design Week los. Op ruim honderd verschillende locaties in de stad, waaronder het terrein van Piet Hein Eek, kun je je vergapen aan de ontwerpen van de toekomst, ddw.nl. Tip: verzamel een clubje mensen en ga op groepstour met een gids in een gebied naar keuze, vanaf € 650 per groep, ddw.nl/tours. Of volg de doe-het-zelf-architectuurwandeling door Strijp-S, architectuurcentrum-eindhoven.nl/archief/dhz-architectuurwandeling-strijp-s

5. Leer goed stadsboeren

Meer weten over urban farming? Tijdens een Prive Tour doe je zowel de aquaponicfarm als de verderop gelegen permacultuurtuin aan, € 20 p.p. vanaf 8 personen. Je kunt er meteen je gezonde boodschappen doen: de stadsboeren stellen farmboxen (vanaf € 15) samen, gevuld met voedingsrijke producten, van babyleaves tot paddenstoelen en paksoi, phoodfarm.org

6. Lunch tussen de telefoons

Tegenwoordig worden in De Oude Telefooncentrale van Philips geen telefoons meer opgenomen, maar bestellingen. In het met telefoons uitgedoste restaurant, of buiten op de terrasbank, geniet je van lunch- en dinerklassiekers in een sandwich-, salade- of vleesvorm, deoudetelefooncentrale.nl

[1] Green Restaurant in de lobby van Hotel Piet Hein Eek. [2] De Nachtwacht is een slim ingerichte minikamer voor hotelmedewerkers die de nachtdienst draaien. [3] In het restaurant Radio Royaal dineer je tussen de oude werktuigen. [4] Terras van Kethuis met de Trudo Toren op de achtergrond. [5] Haute-cuisinerestaurant VANE. Een verdieping hoger tref je een Skybar. [6] Loop je van het centrum naar Strijp-S? Maak een pitstop bij Zwartwitkoffie. [7] Futuristisch kunstwerk in MU. [8] Uiteten tussen de telefoontoestellen in De Oude Telefooncentrale.

6X Strijp-adressen om af te strepen

1. Kijk binnen bij Piet Hein Eek

De werkplaats van Piet Hein Eek gaat schuil in een oude keramiekkabine op Strijp R. Hier vind je zijn showroom en designwinkel, pietheineek.nl. Boven in de fabriekshal huist sinds 2010 Hotel Piet Hein Eek. De dertien stijlvolle kamers hebben unieke designelementen. Zowel gasten als bezoekers kunnen in het bijbehorende restaurant genieten van een uitgebreid ontbijtbuffet en gerechten met een Italiaanse twist. In de voormalige liftkamer tilt de DAKBAR jou naar een hoger niveau. Openslaande deuren bieden toegang tot een dakterras, hotelpietheineek.nl

2. Dineer in een machinekamer

Radio Royaal, een restaurant in het oude energiehuis van Philips, is industrieel en toch verfijnd. Tussen de robuuste motoren, stalen balken en loodzware werktuigen worden Frans-Duitse gerechten opgediend. Stel je eigen driegangenu-menu samen. Wat te denken van Flammkuchen vooraf, gevolgd door ibericoham met millefeuille van aardappel, en Rüdeshheimer Kaffee als afsluiter? radioroyal.be

3. Stel je bloot aan hybride kunst

MU, een 'huis voor de hybride kunsten' op Strijp-S, toont mediaproducties en futuristische installaties over maatschappelijke thema's. Elk jaar presenteert het de Bio Art & Design (BAD) Award: een reeks exposities die de grenzen tussen kunst en wetenschap verleggen, € 6 p.p., mu.nl